

NIKOLAUS WYRWOLL

Edinost kristjanov. Dejstvo ali upanje?

Zahvaljujem se za prijazno povabilo, da spregovorim na tem znamenitem sedežu ekumenskega instituta v Bariju ob grobu / *omoforion*/ svetega škofa Nikolaja, ki navdihuje učinkovito delo dominikanskih patrov ob svetnikovi baziliki, da bi še močneje zasijala edinost Cerkva na Vzhodu in Zahodu, ki skupaj častijo grob in spomin svetega Nikolaja.

Tudi na današnjem srečanju smo zedinjeni v svetnikovi karizmi. Januar 2014 je pomenljiv datum: natančno pred petdesetimi leti se je začelo novo izpričevanje edinosti med Zahodom in Vzhodom: izredno srečanje ekumenskega patriarha Atenagore in papeža Pavla VI. v Jeruzalemu, 4. januarja 1964. Maja letos bo/je bilo jubilejno spominsko srečanje carigrajskega škofa Bartolomeja in rimskega škofa papeža Frančiška.

Avgusta lani po *paraklisis* Božji materi v cerkvi Kasimpaša mi je patriarh Bartolomej dejal, da ima to zgodovinsko srečanje carigrajskega in rimskega škofa svoj temelj v karizmi svetega Nikolaja. Patriarh Atenagora je junija 1963 prebral v časopisih, da papež Pavel VI. načrtuje obisk v Jeruzalemu. Patriarh Atenagora je v svoji pridigi avgusta 1963 v *paraklisis* Božji materi v cerkvi svetega Nikolaja na Zlatem rogu blizu Fanarja v Carigradu izjavil: »V duhu svetega čudodelnika Nikolaja predlagam svetemu očetu

---

Nikolaus Wyrwoll, roj. 1938 v Šleziji. Študij, duhovniško posvečenje in doktorat v Rimu (Politischer oder petrinischer Primat, 1965). Zaslužen ekumenski delavec, izdajatelj nalslovnika vseh pravoslavnih škofij Orthodoxia, Ostkirchliches Institut v Regensburgu. Zdaj živi v Carigradu. Predavanje L'unità dei cristiani. Un fatto o una speranza?, v: O Odigos, 33 (2014) 5–11, je imel 28. januarja 2014 na Institutu ekumenske teologije »San Nicola« na fakulteti v Bariju. – Prevedel Anton Štrukelj.

Pavlu VI. srečanje v Jeruzalemu!« V tem s hvaležnostjo prepoznavamo še en svetnikov čudež.

Edinost kristjanov: dejstvo ali upanje?

Moj odgovor je kratek in jasen: vidna edinost kristjanov je dejstvo. Upam, da se bomo vedno bolj zavedali tega dejstva.

V svojem življenju – zdaj je minilo že 76 let v tej solzni dolini – me je teologija »sestrskih Cerkva« vedno bolj potrjevala v tem prepričanju. Ta teologija je v službi cerkvene edinosti. To resničnost moramo bolj razumeti in to bo v pomoč tako vsepravoslavnemu kakor pravoslavnemu-katoliškemu občestvu. Tako bomo jasneje spoznali vidno edinost Cerkve.

Prof. Ernst Suttner je v številnih razpravah obravnaval vprašanje sestrskih Cerkva. Danes se sklicujem nanje in tudi na predavanja prof. Barbare Hallensleben z univerze Miséricorde v Fribourgu v Švici, kjer je predavatelj gost tudi ruski pravoslavni metropolit Hilarion. Upam, da se tega veseli tudi sv. Tomaž Akvinski, čigar god danes obhajamo. Vemo, da sv. Tomaž v svoji Teološki sumi ne obravnava ekleziologije. Za svetnike pred tridentinskim koncilom je bila edinost kristjanov dejstvo, zato so v veroizpovedi vedno molili: »in ... eno, sveto, katoliško in apostolsko Cerkev«, saj je bila edinost vedno ogrožena. Tudi sveta Brigita, sozavetnica Evrope, je dvakrat prišla h grobu sv. Nikolaja v Bari, sto let po Tomaževi smrti. Ustanovila je red presvetega Odrešenika s posebnim namenom: za edinost Cerkve.

V nicejsko-carigrabski veroizpovedi priznavamo »eno Cerkev«. Na koncilu v Niceji 325 je bil navzoč tudi sv. Nikolaj. To veroizpoved je potrdil koncil v Carigradu leta 381, v cerkvi svete Irene. V celoti jo je potrdil tudi koncil v Kalcedonu 451. Vsi ti kraji so blizu mojega zadnjega zemeljskega prebivališča v Carigradu pod »Kristusovim stolpom« (danes Galačanskim stolpom) v dominikanskem samostanu Galata sok (Apd 20,24: samo da dokončam svoj tek in dovršim svojo službo).

Kristjani, katoličani in pravoslavni, skupno izpovedujemo zakramentalnost Cerkve: Sveti Duh nas po Jezusu Kristusu vodi k Očetu. Zato katoliška Cerkev priznava pravoslavne Cerkve kot *sestrske Cerkve*. Navajam znameniti 17. člen izjave *Dominus Iesus* kongregacije za verski nauk (6. avgusta 2000): »Cerkve, ki sicer niso v popolnem občestvu s katoliško Cerkvijo, a ostajajo z njo povezane z najtesnejšimi vezmi, kakor sta apostolsko nasledstvo in veljavna evharistija, so pristne delne Cerkve. Zato je Kristusova Cerkev navzoča in dejavna tudi v teh Cerkvah, čeprav jim manjka polno občestvo s katoliško Cerkvijo, kolikor ne sprejemajo katoliškega nauka o prvenstvu, ki ga po Božji volji rimski škof objektivno izvršuje nad celotno Cerkvijo.«

Tako izjava *Dominus Iesus*. Z istimi besedami tudi Zakonik cerkvenega prava v kan. 369 opisuje delne Cerkve v občestvu s katoliško Cerkvijo: »Škofija je del Božjega ljudstva, ki je škofu s sodelovanjem zbora duhovnikov zaupan v pastoralno skrb, tako da s tem, ko se oklepa svojega pastirja in ga ta po evangeliju in evharistiji zbira v Svetem Duhu, sestavlja delno Cerkev, v kateri resnično je in deluje ena, sveta, katoliška in apostolska Kristusova Cerkev.«

Torej je vsaka pravoslavna škofija/eparhija Cerkev, kakor vsaka katoliška škofija. Skušajmo bolje razumeti resničnost sestrskih Cerkev. Takšno razumevanje bo v pomoč v ekumenskem dialogu, da bomo bolje dojeli vidno edinost Cerkve.

Od drugega vatikanskega cerkvenega zbora do danes se ujemajo tehnični izrazi *delna Cerkev* in *sestrska Cerkev*. Ozrimo se nazaj: v šestnajstem stoletju je na Zahodu prišlo do preloma cerkvenega občestva. Od tedaj se uveljavlja novo merilo prave vere: potrebno je biti v kanoničnem občestvu z rimskim škofom, papežem. Tridentinski koncil skuša ponovno vzpostaviti edinost s protestanti, prvi vatikanski koncil potrди papeževo oblast nasproti absolutističnim težnjam modernih narodov z namenom, da zavaruje oblast krajevnih škofov. Počakati je bilo treba na drugi vatikanski koncil, da bi spet posvečali svojo pozornost pravoslavnim Cerkvam. Prav v tem okviru najdemo izraz *sestrska Cerkev* v odloku o ekumenizmu:

»Cerkveni zbor z zadovoljstvom vsem kliče v spomin med ostalimi važnimi stvarmi to, da obstaja na Vzhodu več delnih ali krajevnih Cerkva, in izmed katerih se neredke ponašajo s tem, da izvirajo od samih apostolov. Tako sta torej med vzhodnimi kristjani bili in sta še v ospredju vnema in skrb za to, da se ohranijo v občestvu vere in ljubezni tiste bratske vezi, ki morajo vladati med krajevnimi Cerkvami kakor med sestrami« (E 14). V tem okviru se izraz *sestrska Cerkev* nanaša samo na odnos vzhodnih Cerkva med seboj.

Drugi vatikanski koncil je uvedel spremembo v pojmovanju Cerkve same: množina »Cerkve« ni več mišljena kot načelo ločitve, ampak kot izraz obstoja prave Cerkve. Dogmatična konstitucija o Cerkvi *Lumen gentium* govori o vzporednem odnosu škofov s škofovskim zborom in rimskim škofom ter odnosu krajevnih Cerkva med seboj in rimsko Cerkvijo. Načelo *sestrske Cerkve* sestavlja dopolnjujoče načelo k zbornosti škofov. Takole je zapisano: »Zborna enota se kaže tudi v medsebojnih odnosih posameznih škofov z delnimi Cerkvami in z vesoljno Cerkvijo. Rimski škof je kot Petrov naslednik trajno vidno počelo in temelj edinosti tako škofov kakor množice vernikov. Posamezni škofje pa so vidno počelo in temelj edinosti v svojih delnih Cerkvah, ki so oblikovane po podobi vesoljne Cerkve. V njih in iz njih sestoji ena in edina katoliška Cerkev (v opombi je navedena beseda sv. Ciprijana: »Škof v Cerkvi in Cerkev v škofu«). Zato posamezni škofje predstavljajo vsak svojo Cerkev, vsi skupaj s papežem pa predstavljajo vso Cerkev, povezani v miru, ljubezni in edinosti« (C 23).

Papež Pavel VI. v svojem *Breve Anno Ineunte* (25. julija 1967) še bolj zbliža oba pojma: *delna Cerkev* in *sestrska Cerkev*. Takole piše: »V vsaki krajevni Cerkvi se udejanja skrivnost Božje ljubezni. Ali ni to razlog za tako lep izraz iz izročila, ko so se krajevne Cerkve rade imenovale *sestrske Cerkve*? Veliko stoletij smo živeli stvarnost *sestrskih Cerkva*. Skupno smo obhajali ekumenske cerkvene zборе, ki so branili zaklad vere nasproti vsem popačenjem. Danes, po dolgem obdobju ločitve in medsebojnega nerazumevanja, danes nam Gospod naklanja, da na novo odkrijemo *sestrske Cerkve*, kljub oviram, ki so bile postavljene med nas.«

Patriarh Atenagora je v nagovoru Pavlu VI. v stolnici sv. Jurija v Fanarju v Carigradu govoril »o naših dveh *sestrskih Cerkvah*« v smislu krajevne Cerkve v Rimu in v Carigradu. Ta smisel je lepo in še širše izražen tudi v Atenagorovem nagovoru: »Pozdravljamo prihod Vaše svetosti med nami kot zarjo novega in blestečega Gospodovega dne v zgodovini naših dveh Cerkva v Rimu in Carigradu, v katoliškem svetu in v pravoslavnem svetu, v vsem krščanstvu in celotnem človeštvu.«

Istovetenje *krajevne Cerkve s sestrsko Cerkvijo* je popolno v okrožnici Janeza Pavla II. *Ut unum sint* (25. maja 1995). Celotno poglavje te okrožnice ima naslov: *sestrske Cerkve*. Papež se navezuje na odlok o ekumenizmu (E 14) in nadaljujem v čl. 56: »Po drugem vatikanskem koncilu in v navezavi na to izročilo je spet prišel v rabo naziv *sestrskih Cerkva* za krajevne in delne Cerkve, zbranih okrog svojih škofov.«

Papež Janez Pavel II. govori o »napredovanju dialoga« (čl. 59–61), kjer poudarja: »Tradicionalno poimenovanje *sestrskih Cerkva* bi nas moral nenehno spremljati na tej poti.«

Kardinal Joseph Ratzinger, prefekt kongregacije za verski nauk, je 30. junija 2000 objavil »*Noto o sestrskih Cerkvah*«, kjer piše: »O sestrskih Cerkvah v dejanskem pomenu moremo govoriti v povezavi s katoliškimi in nekatoliškimi delnimi Cerkvami. Zato tudi krajevno Cerkve v Rimu lahko imenujemo sestro vseh delnih Cerkva.«

Dobro se spominjam kardinalovega predavanja, v katerem je kritiziral napis na lateranski baziliki, kjer je napisano, da je rimska Cerkev »mati in glava vseh Cerkva«. To ni točno, je rekel Ratzinger. »Delna rimska Cerkev ni glava in mati vseh Cerkva (*caput et mater*), ampak sestra vseh Cerkva (*soror omnium ecclesiarum*)«.

Ratzinger nadaljuje v *Noti*: »Kakor je bilo pravkar poudarjeno, ne moremo pravilno reči, da je katoliška Cerkev sestra kakšne delne Cerkve ali kakšne delne cerkvene zveze. Pri tem ne gre le za terminološko vprašanje, marveč gre za to, da spoštujemo temeljno resnico katoliške vere: resnico o edinstvenosti Jezusa Kristusa. Obstaja samo ena Cerkev, zato je množino »Cerkve« mogoče uporabljati samo za delne Cerkve. Da bi pojasnili nesporazume in

preprečili teološko zmedo, se je treba izogibati uporabi izrazov, kot je »obe naši Cerkvi«. Takšni izrazi – če jih uporabljamo za katoliško Cerkev in za celoto pravoslavnih Cerkev (ali ene pravoslavne Cerkve) – nakazujejo, da ni množine ne samo na ravni delnih Cerkev, ampak tudi na ravni ene, svete, katoliške in apostolske Cerkve, ki jo izpovedujemo v Credo. Njen dejanski obstoj je s tem zatemnjen.« – Leta 1991 mi je Ratzinger to razložil v dolgem pismu, ki sem ga izročil arhivu v Fribourgu.

Še beseda o protestantih. Njihove cerkvene skupnosti trdijo: resničnost odrešenja je nevidna. Zgodovinska razsežnost Cerkve je zgolj človeško delo. Protestantske Cerkve zato ne morejo sprejeti našega pojmovanja *sestrskih Cerkev*. S protestanti je zato potreben bolj teološki in manj eklesiološki dialog.

Leta 2013 so izšle nekatere knjige o papežu Pavlu VI. ob 50-letnici njegove izvolitve. Te knjige, ki sem jih bral, malo omenjajo izraz *communitates ecclesiales* (= *cerkvena občestva*), ki ga je Pavel VI. uporabljal ob odprtju drugega vatikanskega koncila leta 1962 in ob odprtju tretjega koncilnega zasedanja 1964. Kot mlad duhovnik sem z velikim občudovanjem na Trgu sv. Petra poslušal in razumel, da je papež ta izraz *communitates ecclesiales*, ki dejansko označuje redovne skupnosti, zdaj uporabljal za ločene Cerkve. Pavel VI. v teh ločenih Cerkvah ni videl konkurenčnih hierarhičnih struktur, ampak duhovna gibanja. Papeža so hitro opozorili in ni nikoli več govoril o tem. Konservativci so dobro vedeli, kaj opisuje izraz *communitates ecclesiales* in so kritizirali papeža, ker je uporabil isto besedo za svete katoliške redove in za heretike ter shizmatike. »Krivoverci in odpadniki« niso poznali izraza *communitates ecclesiales* in so bili užaljeni: zakaj jih ni imenoval »Cerkev«, ampak samo *communitates ecclesiales*? Po mojem skromnem mnenju *Communio* (28. maja 1992) daje prav Pavlu VI., ko govori o ustanovah in družbah, »ki *kot takšne* pripadajo vesoljni Cerkvi, čeprav so njihovi člani tudi člani krajevnih Cerkev, kjer živijo in delujejo.«

Kot študent in mlad duhovnik sem bival v Papeškem zavodu Germanik v Rimu od 1957 do 1965. Med koncilom (1962–1965) so nekdanji germanikarji kot škofje, kardinali in teologi bivali v

zavodu in nam pripovedovali o svojih izkušnjah na koncilu. Govorili so nam o svojih srečanjih s papežem Pavlom VI.

Leta 2000 je kardinal Joseph Ratzinger 6. avgusta – nekaj tednov za noto o sestrskih Cerkvah – objavil izjavo *Dominus Iesus*. Tu je glede protestantov jasno povedano: »Nasprotno pa cerkvene skupnosti, ki niso ohranile veljavnega škofovstva ter pristne in neokrnjene stvarnosti evharistične skrivnosti, niso Cerkve v pravem (svojskem) smislu; toda tisti v teh skupnostih, ki so krščeni, so s krstom včlenjeni v Kristusa in zato v nekem, čeprav nepopolnem občestvu s Cerkvijo. Krst je namreč naravnano na polni razvoj življenja v Kristusu s popolnim izpovedovanjem vere, z evharistijo in polnim občestvom v Cerkvi« (št. 17).

Krajevna Cerkev in sestrski Cerkev

Edinost Cerkve navzven (*ad extra*) je neločljivo povezana s tem, kako Cerkev pojmuje svojo edinost navznoter (*ad intra*). Povezavo med krajevno/delno Cerkvijo in sestrsko Cerkvijo je treba teološko še naprej razvijati in uresničevati na cerkveni ravni.

Dejstvo, da se Cerkve priznavajo kot prava Kristusova Cerkev v smislu nicejsko-carigradske veroizpovedi, ki jo je podpisal tudi sv. Nikolaj, ni nikakršna ovira, da so vse skupaj Kristusova Cerkev. Nasprotno, je *condicio sine qua non* (nujno potreben pogoj). Cerkve so *sestrske Cerkve*, kolikor si prizadevajo odkrivati popolno občestvo. Zdi se mi, da to poudarja papež Frančišek v svoji spodbudi *Evangelii gaudium*, čl. 122.

Edinost med sestrskimi Cerkvami moramo razlikovati od moderne nacionalne države. Ozemlje je skupno obema pojmovanjema, a država razume svoje ozemlje kot načelo suverenosti, nevmešavanja in obrambe nasproti drugim silam od zunaj.

Načelo sestrske Cerkve se uresničuje kot zakramentalno načelo. Načelu kanoničnega ozemlja se pridružuje tudi nadozemeljsko načelo. Sestrske Cerkve so namreč v dialogu z drugimi sestrskimi Cerkvami. Pri tem ne gre za diplomatske odnose navzven. Z

ozirom na Kristusovo telo postajajo sestrške Cerkve močne, če se zavzemajo druga za drugo in si ne nasprotujejo. Vse razlikovanje, vse ohranjanje lastnega zaklada vere in liturgičnega bogastva mora biti utemeljeno v presegajoči edinosti, ki se mora stvarno odražati v javnem življenju, danes, v tem svetu. Zgolj vzporedne hierarhije brez bistvene prvine živete edinosti ne izražajo resničnosti sestrskih Cerkva. Hierarhije so namreč odgovorne za eno in edino Kristusovo Cerkev.

Sestrške Cerkve so skupaj odgovorne za eno in edino Cerkev Jezusa Kristusa, čeprav na različni stopnji. Dogmatična konstitucija o Cerkvi *Lumen gentium* pravi: »Posamezni škofje, ki so postavljeni na čelo delnim Cerkvam, izvršujejo svoje pastirsko vodstvo le nad zaupanim jim deležem Božjega ljudstva, ne pa nad drugimi Cerkvami in tudi ne nad vesoljno Cerkvijo. Toda kot udje škofovskega zbora in zakoniti nasledniki apostolov morajo po Kristusovi ustanovitvi in zapovedi posamezni škofje skrbeti za vso Cerkev s tisto prizadevnostjo, v kateri sicer ne izvršujejo dejanja pravne oblasti, ki pa vendar v najvišji meri koristi vesoljni Cerkvi« (C 23).

V razvneti razpravi, ki je nastala v Nemčiji po objavi izjave *Dominus Iesus*, je kardinal Joseph Ratzinger dejal, da bi bilo za razumevanje resničnosti Cerkve koristno, če bi vsaj za dve leti uporabljali množino »katoliške Cerkve« namesto ednine »katoliška Cerkev«. Kardinal Ratzinger je nasproti nemškim predsodkom in očitkom pojasnil, da katoliška Cerkev ni »konfesija« ali velika deželna Cerkev, ampak občestvo Cerkva, *communio* Cerkva. Na vprašanje, koliko Cerkva sestavlja takšno občestvo, je odgovoril: »Toliko, kolikor je škofij«, torej okoli 2.500. Če prištejemo še pravoslavne, pa 3.500. (V najnovjšem seznamu *Orthodoxia 2014–2015* je navedenih 931 škofij/eparhij, od katerih jih kar 264 pripada patriarhatu v Moskvi).

Rekel sem, da katoliška teologija ni popolnoma doumela ekleziologije *sestrskih Cerkva*. Zdi se mi, da so tudi v pravoslavni ekleziologiji težnje, ki jih je treba razčistiti, zlasti s pogledom na vsepravoslavno sinodo. Včasih pravoslavni teologi gledajo na katoliško Cerkev z vidika naših negativnih pojavov ali nesporazumov.

V resnici bi jih rad prosil, naj nam pomagajo pri nadaljevanju prenove, ki se je začela z drugim vatikanskim cerkvenim zborom.

Metropolit Hilarion daje po mojem mnenju sporno razlago 28. kanona kalcedonskega koncila. Hilarion pravi: »... za vzhodne očete prvenstvo rimskega škofa ni odvisno od dejstva, da je Petrov naslednik, ampak od politične pomembnosti Rima, prestolnice cesarstva. Enako tudi prednostne pravice carigradskega prestola nikakor ne slonijo na starodavnosti (jeruzalemski, antiohijski in aleksandrijski sedeži so starejši) niti na kateremkoli eshatološkem vzorcu, ampak edinole na politični pomembnosti Carigrada, cesarskega mesta.« Podobno se izražajo tudi nekateri drugi.

V svoji doktorski disertaciji pred 50 leti na Gregoriani sem temeljito in obsežno obravnaval 28. kanon kalcedonskega koncila. Tedaj teza ni nikogar zanimala. A leta 2010 so jo odkrili dominikanci v Fribourgu v Švici in jo objavili. Na žalost je pisana v nemškem jeziku, ki ga ne razumejo mnogi. Leta 2013 je izšla v srbskem prevodu, ki tudi ni svetovni jezik. Moja doktorska disertacija *Politischer oder petrinischer Primat* (1965) je bila objavljena z uvodom, kjer je naveden Eugen Rosenstock-Huessy (*Des Christen Zukunft*, München 1955).

Patriarh Dimitrios ni bil posebno pozoren na edinost Cerkev ob prazniku svetega Andreja v Fanarju, 30. novembra 1973. Berem odlomek iz *Tomos Agapis*: »Vsi mi – bodisi v Rimu bodisi v tem mestu Carigrad bodisi v kateremkoli drugem mestu, ne glede na to, kakšen je njegov položaj v cerkveni hierarhiji ali v političnem svetu – vsi mi izvršujemo svojo škofovsko službo v čisti in preprosti zbornosti, pod edinim Velikim Papežem (Pontifexom), ki je glava Cerkev, našim Gospodom Jezusom Kristusom.«

Pokoncilске prenove so bile uvedene brez stika s pravoslavnimi Cerkvami. Tako so ostale samo znotraj zahodnih Cerkev. Obravnavali smo simptome, ne da bi prišli do globlje diagnoze. Globlja diagnoza bi razkrila, da so marsikateri simptomi posledica dolgotrajnega odtujevanja od vzhodnih Cerkev.

Prvenstvo rimskega škofa je treba na novo opredeliti, da bi zadostili načelu sestrskе Cerkev. Rim je predvsem in bistveno kra-

jevena Cerkev. Rimski škof je predvsem in bistveno krajevni škof. Papež Frančišek to pogosto poudarja.

Izraz »obe naši Cerkvi« mora izginiti iz našega govorjenja, razen kadar se nanaša na občestvo med dvema krajevnima Cerkvama. Sicer pa zatemnjuje pričevanje ene same Kristusove Cerkve. Katoliško Cerkev moramo gledati in živeti kot občestvo katoliških Cerkva. Drugače tvegamo, da pademo nazaj v protiprotestantski centralizem.

V svojih naslednjih starejših letih življenja bi rad v Carigradu pozorno spremljal razvoj v razmišljanju odgovornih za stanje vsepravoslavne sinode in sicer glede vzhodnih sestrskih Cerkva in katoliških Cerkva:

- Če bo to ekumenski koncil – ali tedaj nepovabljeni niso Cerkev?
- Ali bo poseben koncil bizantinskih krajevnih Cerkva z opazovalci drugih sestrskih Cerkva, s svetovalci iz vsega krščanskega sveta?
- Ali bo to rojstvo bizantinske »konfesije«, kakor tolike druge »konfesije«?

Cerkev je ena

Prosim Devico Marijo in sv. Nikolaja, naj nam pomagata prepoznati in vidno izpričevati resnico o »eni sami Kristusovi Cerkvi«.

Blažena Devica Marija je vzor cerkvenega občestva v veri, v ljubezni in edinosti s Kristusom. Od vekomaj navzoča v Kristusovi skrivnosti je Marija sredi apostolov v samem srcu prve Cerkve in Cerkve vseh časov. Papež Pavel VI. je v apostolski spodbudi *Marialis Cultus*, čl. 28 (2. februarja 1974) zapisal: »Cerkev se je v zgornji izbi dvorane zadnje večerje združila z Marijo, Jezusovo materjo, in njegovimi brati. Zato ne moremo govoriti o Cerkvi, če v njej ni navzoča Marija, Gospodova mati, z njegovimi brati.«

Sveti Nikolaj bi moral postati sozavetnik Evrope, je dejal kardinal Walter Kasper tukaj v Bariju ob evharističnem kongresu, ker

»je sveti Nikolaj svetnik ljubezni in sprave«. Sveti Nikolaj nam zato more pokazati, kako naj izkazujemo edinost, ki je že navzoča med kristjani, edinost vseh Cerkev. Ljubezen in sprava sta čudež, ki ga dela sv. Nikolaj, ko odpira naše oči za edinost.

Hvala za pozornost in ekumensko nagrado »Svetega Nikolaja«.